

Nataliya Verkhoglyadova

*Doctor of Economics, Professor,
Professor at the Department of Analytical Economics and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

Iryna Kononova

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor at the Department of Analytical Economics and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

Nadiia Fisunenکو

*PhD in Economics, Head of the Department
of Analytical Economics and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE INFORMATION ECONOMY

Summary

It has been proven that at the end of the 20th century approaches to understanding the concepts of «information», «information resources» and their socio-economic significance are changing. This is related to the process of formation of the information economy. In the modern scientific paradigm, the issues of the terminology of the information economy are becoming decisive. The article considers approaches to defining the information economy as a new type of economic system. The theoretical and methodological content of this category is studied and its main characteristics are singled out. In addition, it has been proven that the course of socio-economic processes is influenced by information, knowledge, and innovations. Approaches to defining the essence of the category «information» and «information resources» are considered. The existing classifications of information and information resources have been studied. It is noted that information and information resources are a system-forming factor of life support of any socio-economic system. The article substantiates the importance of innovation and considers different views on the concept of «innovation» by foreign and domestic scientists.

Вступ

Роль інформації в сучасних умовах важко переоцінити, тому що конкурентоспроможність соціально-економічних систем та їх економічна безпека безпосередньо залежить від якості, повноти, своєчасності та

ефективності використання необхідної інформації, тому постає нагальна проблема перегляду базових термінів, пов'язаних з інформаційною економікою, а також необхідністю більш детального висвітлення сутності категорія «інформаційна економіка».

На теперішній час країни, що прагнуть до стабільного економічного зростання, усвідомлюють необхідність втілення концепції інформаційної економіки. Інформаційні технології стають основним продуктом, виробництво якого можна збільшувати нелімітовано в незалежності від наявності природних ресурсів.

Становлення такої економіки є еволюційним процесом. При цьому слід зазначити, що інформаційній економіці довгий час не приділялось достатньо уваги. Але в теперішній час з урахуванням бурхливого розвитку науково-технічного прогресу та інформатизації, проблемами інформаційної економіки займаються такі вітчизняні вчені як Ю. Бажал, Л. Мельник, І. Малик, Є. Ніколаєв, В. Плєскач, А. Маслов та ін.

Дослідження процесів впливу інформації на розвиток економіки країн відноситься до кінця ХХ – початку ХХІ століття. Ці питання розглядалися такими закордонними дослідниками як Д. Белл, П. Друкер, М. Кастельса, Й. Масуда, Ф. Махлуп, Т. Сакайя, Т. Стюарт та ін.

Термін «інформаційна економіка» вперше був застосований австрійсько-американським дослідником Ф. Махлупом [38].

Поняття «інформації» розглядало багато вчених у різних галузях науки, тому що в теперішній час інформація є стратегічним ресурсом, а також інструментом, продуктом (результатом). Слід зазначити, що загально-прийнятого та універсального визначення поняття «інформація» на даний момент часу не існує. Саме тому надзвичайно актуальною є проблема дослідження підходів та визначення меж поняття «інформація» у контексті формування та розвитку інформаційної економіки.

Сучасний економічний розвиток характеризується зростанням ролі науково-технічного прогресу та використанням таких факторів виробництва як знання, інтелект, інформація. Підвищення конкурентоспроможності соціально-економічних систем неможливе без підвищення інноваційної та інформаційної складових в економічному розвитку. Щоб конкурувати на міжнародних ринках, соціально-економічні системи вимушені швидко адаптуватися до змін, які відбуваються з інноваціями та інформацією. Підвищення ролі інновацій визначає необхідність пізнання їх сутності з метою ефективного керуючого впливу на економіку.

Розділ 1. Концептуальна модель інформаційної економіки

Вперше зазначалось про необхідність переходу до інформаційної економіки в кінці минулого ХХ ст. – на початку ХХІ ст. від індустріальної

до постіндустріальної або інформаційної економіки. Найважливішим фактором, який визначає можливість цього переходу, є наявність у держави новітніх технологій.

Розвиток економіки в країні безпосередньо залежить від науково-технічного прогресу, який є базою для розширеного відтворення виробництва. Виходячи з цього розширене відтворення відбувається за рахунок інновацій.

Перехід до інноваційної економіки може відбутися на основі формування інформаційної економіки, яка є перехідним етапом до інноваційної.

Першим етапом на цьому шляху, на нашу думку, є впровадження та використання інформаційних технологій та інформації як національного ресурсу економіки. Саме тому для подальшого переходу країни до інноваційної економіки велике значення має використання інформації та новітніх інформаційних технологій.

Ми дотримуємось точки зору таких вчених як В. Захарченко, Н. Краснокуцька, А. Гальчинський, В. Геєць та інші, що інформація є основою будь-якої інновації.

Розвиток науково-технічного прогресу знаходиться в значній залежності від розвитку інформаційних процесів. Тому можливість використовувати нову інформаційну технологію в процесі економічного розвитку держави є однією з її переваг.

Т. Близнюк пропонує поділяти технологію на три основні складові [8]:

- матеріально-енергетичну;
- інформаційну;
- «людську».

Саме створення бази даних інформаційної складової, на думку цих авторів, є однією з актуальних проблем національної інформаційної економіки.

З урахуванням вищенаведеного, можна зробити висновок про необхідність перегляду визначень базових економічних понять, які пов'язані з впливом інформації на економічні процеси.

Всі економічні процеси, які відбуваються в економіці, безпосередньо залежать від інформації, знань, інновації, тому що ці поняття є пов'язаними між собою.

Питання, які пов'язані з предметом нашого дослідження, вивчаються багатьма науковцями та практиками.

В сьогоденній час практично всі країни є суб'єктами інформаційної економіки. Інформаційна економіка, яка ще кілька років тому була предметом наукових досліджень, зараз перетворилась в об'єктивне явище. Існує дуже багато трактувань цього поняття вченими та практиками.

Так у звіті про інформаційну економіку на конференції ООН зазначено, що «інформаційна економіка є одним із ключових понять у сучасній економіці. Розвиток концепції інформаційної економіки визнав знання як товар, промислову діяльність, а потім вже інформацію визнав у якості технології» [37].

Ф. Махлупа запропонував таке визначення інформаційної економіки: «це такий тип економіки, де переважна частка ВВП забезпечується діяльністю з виробництва, обробки, зберігання та передачі інформації і знань» [38].

Таким чином, Ф. Махлуп виокремлює такі характеристики інформаційної економіки [38]:

- домінування знань в системі факторів виробництва;
- домінування знань в товарній структурі споживчого попиту;
- механізм розвитку знань на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

Д. Белл також пропонує в якості ключових понять, притаманних інформаційній економіці, визнавати інформацію та знання [28].

Кембриджський англійський бізнес-словник пропонує наступне визначення інформаційної економіки – це економіка, в якій знання, інформація та послуги є більш цінними, ніж виробництво (технологічна революція пов'язана з комп'ютерною та інформаційною економікою прискорила перехід індустріально-розвинених країн від виробничої економіки до економіки, що базується на послугах, а саме інформаційної економіки)» [31].

Т. Стюарт зазначає, що матеріальні активи витісняються інтелектуальними, а поточні – інформацією. Стюарт називає інформацію суспільним благом, пояснюючи свою точку зору тим, що знання не зменшуються в міру їх використання [44].

Іншою ознакою інформаційної економіки Т. Стюарт вважає, що економічна діяльність в межах цієї економіки характеризується зростаючою доходністю [44].

Схожі висновки також були зроблені практично у той же самий час таким вченим як М. Кастельс, який визначає, що інформаційна економіка – це така економіка, у якій конкурентоспроможність суб'єктів господарювання залежить від їхньої здатності генерувати, обробляти та використовувати інформацію, що ґрунтується на знаннях [32].

Т. Сакайя зазначає, що інформація є специфічним товаром, ціна та обсяг продажу якого збільшується, якщо споживачі вважають, що цей товар є результатом нових технологій, володіє унікальними функціями [42].

Видатний американський вчений П. Друкер вважає, що основною рисою інформаційної економіки стала «розробка ідей, які руйнують

попередні рішення, товари, послуги та виробництво. Знання тепер використовуються для виробництва знань, що означає їх постійну суперечність між собою і постійне оновлення» [34].

Що стосується визначень сучасних економістів на поняття інформаційної економіки, то колектив авторів в Економічному енциклопедичному словнику під редакцією С. Мочерного визначають інформаційну економіку як «характеристику сучасної економіки з погляду речового змісту, в якій відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один із важливих факторів соціально-економічного прогресу» [17].

Л. Мельник пропонує наступне визначення цієї категорії: інформаційна економіка – виробнича система у поєднанні зі сферою споживання, де інформація є провідною виробничою силою (визначальним засобом та предметом праці), а також основним продуктом виробництва і предметом споживання [16].

Відповідно до визначень В. Плєскача та Т. Затонацької, інформаційна економіка – це господарська діяльність у сфері інформаційних послуг, їх виробництва та обміну, де основними ресурсами є інформація та знання [20].

Є. Ніколаєв вважає. Що інформаційна економіка є окремим сектором національної економіки, де створюється інтелектуальний продукт (наука, освіта тощо) [18].

Ю. Бажал зазначає, що інформаційна економіка – це фаза розвитку суспільства, в якій головними продуктами виробництва є інформація та знання, а відмінними рисами є збільшення ролі інформації у житті суспільства [6].

А. Маслов дотримується такої ж точки зору, що і Ю. Бажал. Та вважає, що інформаційна економіка базується на інформації та знаннях [15].

П. Малік розділяє думку закордонного вченого М. Кастельса та вважає, що інформаційна економіка – це такий тип економіки, де продуктивність та конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів залежить від їх здатності генерувати, обробляти та ефективно застосовувати інформацію. Заснована на знаннях [13].

М. Білопольський в своїй роботі визначає новий етап розвитку соціально-економічних відносин, основною метою якого є досягнення саме гармонійного та збалансованого розвитку цих відносин. При цьому автор зазначає, що, відповідно до його думки, екологічність є комплексним поняттям, яке враховує інноваційно-інформаційні процеси та базується на інформатизації цих процесів [7].

Ми підтримуємо погляди М. Білопольського та вважаємо, що відбувається зміна орієнтирів розвитку економіки на досягнення економічної, інформаційної, інноваційної збалансованості.

Тому розгляд концепції інформаційної економіки потребує більш детального висвітлення сутності цього поняття та понять, які є взаємопов'язаними та взаємозалежними від інформаційної економіки, а саме «інформація» та «інновації».

Розділ 2. Підходи до визначення понять «інформація» та «інформаційні ресурси»

Перехід від індустріальної до інформаційної економіки відбувається нерівномірно. Це пояснюється тим, що економіка України в довоєнний час характеризувалась проведенням соціально-економічних та структурних перетворень, які відбувались на макро-, мезо- та мікрорівнях. В цих умовах формування та розвиток ринку інформації та інформаційних ресурсів визначають розвиток будь-якої соціально-економічної системи.

Слід зазначити, що, не дивлячись на те, що інформаційні потоки пронизують всю економіку країни, саме дослідженню інформації та інформаційних ресурсів з боку економічної науки не приділялось достатньої уваги. Саме в теперішній час, коли формується інформаційна економіка, об'єктивні потреби в оволодінні інформацією постійно розширюються та ускладнюються. При цьому, якщо з початку питанням інформації приділяли увагу такі науки як кібернетика та філософія, то розглядаючи концепцію формування інформаційної економіки необхідно враховувати знання, які були накопичені в інших областях науки. Тому особливу актуальність набули питання щодо визначення сутності і змісту поняття «інформація». Поняття «інформація» є досить об'ємним, при цьому слід відзначити, що в науковій літературі відсутня єдина точка зору з питання «Що таке є інформація?».

Інформація знайшла відображення в різних інформаційних теоріях. Перша з них теорія інформації К. Шеннона. Вітчизняна наука має свої теорії, які були запропоновані такими вченими як М. Глушковим, С. Лебедевим.

К. Шеннон вперше визначив інформацію як кількість переданих повідомлень [43]. Це слово походить від лат. – образ, вигляд, тобто те, що змінює зміст.

Згідно з Академічним тлумачним словником поняття «інформація» визначається як відомості про які-небудь події, повідомлення про щось [5].

Умовно можна виділити три підходи до визначення терміну «інформація»:

- філософський;
- кібернетичний;
- правовий.

Засновником кібернетичного підходу є К. Шеннон, сутність якого полягає у математичній теорії інформатики і теорії передачі даних каналами зв'язку, згідно з якою інформація – це міра «тієї кількості невизначеності, яка знищується після отримання повідомлення» [43]. Тобто цей підхід трактує інформацію як зменшення невизначеності.

Ф. Найт дотримується схожої з К. Шенноном точки зору щодо розуміння інформації, розглядаючи її вперше під економічним кутом. Згідно його концепції інформація представляється як поняття, яке є протилежним невизначеності [35]. Тобто, відповідно його теорії, інформація є категорією, яка дозволяє передбачити будь-яку подію з певним ступенем ймовірності.

Американський економіст П. Хейне визначає інформацію як рідкісне благо, «придбання якого пов'язано з витратами» [41].

Американський математик-теоретик і прикладний математик Н. Віннер пропонує наступне визначення інформації: «це позначення змісту, отриманого з зовнішнього світу в процесі нашого пристосування о нього, наших почуттів» [40].

Цього підходу дотримуються такі вітчизняні науковці як В. Гарбарчук, В. Косс, З. Патришко.

Згідно філософського підходу розглядають під іншим кутом філософи, які під інформацією розуміють властивість матерії. Цього підходу дотримуються такі вітчизняні дослідники як В. Іванов, О. Твердохліб.

Правовий підхід представлений у законах України, в яких наведені різні визначення інформації. Закон України «Про інформацію» трактує категорію «інформація» як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях, або відображені в електронному вигляді, або документовані чи публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому середовищі» [2].

Цивільний Кодекс України визначає, що інформація – це «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях, або відображені в електронному вигляді» [1].

В науковій літературі існують дві концепції до визначення сутності інформації:

- атрибутивна, відповідно якої інформація є невід'ємною ознакою усіх матеріальних об'єктів;
- функціональна, згідно якої інформація виникає тільки на соціально-свідомому рівні, тому що вона пов'язана з функціонуванням та розвитком систем.

Узагальнюючи результати наведених вище визначень терміну «інформація» можна зробити наступні висновки щодо розуміння поняття інформації:

1. Інформація – це процес передачі знань, сигналу чи повідомлення.
2. Інформація – це поточні дані та відомості щодо основних причинних зв'язків.
3. Інформація – це знання, які передаються.

Враховуючи ці визначення, на наш погляд, інформація – це знання, яке передається від джерела до приймача інформації.

Що стосується поняття «інформаційні ресурси», то в науковій літературі також відсутній єдиний підхід до визначення його сутності.

Перше визначення терміну «інформаційний ресурс» з'явилося в Законі України «Про концепцію Національної програми інформатизації». В цьому законі інформаційні ресурси визначаються як «ресурси незалежно від їх змісту, форми, години та місця створення, форма власності призначені для задоволення потреб громадянина, суспільства, держави» [4].

Вітчизняний дослідник Р. Марутян пропонує вживати поняття «інформаційний ресурс» в широкому та більш вузькому значенні. «В широкому значенні інформаційний ресурс – це важливий засіб, джерело соціального розвитку і прогресу, який актуалізується в людській діяльності та ефективно використовується як інструмент соціальних перетворень. У вузькому значенні – це продукт виробництва і обміну, об'єкт протиборства і суперництва, сировина для цілеспрямованої соціально-економічної діяльності людини, під час якої створюється інформаційний продукт і задовольняються потреби та інтереси людини» [14].

Р. Марутян пропонує розглядати зміст інформаційного ресурсу у двох аспектах: як процес поступового розвитку інформаційної сфери та як продукт, тобто об'єкт інтелектуальної праці людини [14].

Такі вчені як О. Спірін, С. Іванова та А. Яцишин розглядають інформаційні ресурси як «окремі документи і масиви документів в інформаційних системах» [22].

В монографії «International partnership and cooperation of Ukraine in wartime» (chapter 5.2. Information security as a component of economic security) нами було визначено, що «інформаційні ресурси є одним із основних продуктів діяльності інформаційного суспільства» [45].

Дослідження праць науковців, які займались проблематикою інформації та інформаційних ресурсів, дозволили виокремити три підходи до визначення сутності категорії «інформаційні ресурси»: технократичний, загально-цивілізаційний та економічний.

Автори, які дотримуються технократичного підходу, під інформаційними ресурсами розуміють сукупність елементів, які використовуються при отриманні, зберіганні та передачі інформації.

Науковці, які використовують економічний підхід до розкриття сутності категорії «інформаційні ресурси» розуміють під інформаційними ресурсами знання, відомості, дані, що отримуються та накопичуються при досягненні конкретних цілей економічного і соціального розвитку. Тобто ці автори розглядають інформаційні ресурси як головний чинник продуктивних сил сучасної економіки.

Що стосується загально-цивілізаційного підходу, то автори, які спираються на цей підхід, під інформаційним ресурсом розуміють сукупність не тільки науково-технічних, але й науково-гуманітарних знань. Згідно цього підходу головний акцент робиться на забезпеченні збалансованості науково-технічних та науково-гуманітарних знань.

При дослідженні наукової проблеми, яка пов'язана з інформатизацією, виникає питання щодо класифікації інформаційних ресурсів.

Р. Марутян пропонує наступну класифікацію інформаційних ресурсів [14]:

- за мірою готовності до використання: актуальні, потенційні та критичні;
- за значущістю: стратегічні, тактичні, операційні;
- за обсягом (глобальністю): глобальні, загально-національні, регіональні, на рівні місцевого самоврядування, соціальних організацій і окремих підрозділів;
- за характером впливу на суспільні процеси: формувальні, стимулювальні, стримувальні, деструктивні;
- за формою носія інформації: паперові, електронні;
- за формою власності: державні, недержавні;
- за рівнем доступу: загальнодоступні, з обмеженим доступом.

Існує інша класифікація інформаційних ресурсів, яка значно відрізняється від запропонованої класифікації Р. Марутяна:

- за приналежності ресурсу до певної організаційно-технологічної системи: бібліотечні мережі, ЗМІ, корпоративні системи та інші;
- за способом виділення об'єктів обліку: твори, документи, видання, сайти тощо;
- за призначенням ресурсу: освіта, бізнес, масова інформація тощо;
- за змістом: тематичний, об'єктивний, функціональний;
- за видами документів;
- за джерелами інформації: офіційне, неофіційне, національне;
- за правовим статусом;
- за відкритістю: відкритий, з обмеженим доступом.

Крім того, інформаційні ресурси мають ряд характеристик. Основними характеристиками є час відгуку та час затримки.

Також широко використовується така класифікація, яка по своєму змісту близька до вищенаведеної та сформована за наступними класифікаційними ознаками:

- за сферами використання: бібліотечні архіви, фонди інформації тощо;
- за способом формування інформаційних масивів та розповсюдження інформації: стаціонарні та мобільні;
- за видами інформації: правова, науково-технічна, політична, фінансово-економічна, статистична тощо;
- за способом доступу: відкритого доступу, з обмеженим доступом;
- за видом носія: паперові та електронні;
- за способом зберігання та використання: традиційні, автоматизовані;
- за формою власності: національного надбання, державної, приватної, колективної власності.

Дана класифікація більш призначена для задоволення потреб та інтересів споживачів.

Серед економістів існує багато точок зору щодо визначення інформаційної економіки, але їх об'єднує те, що всі вони базуються на таких поняттях, як інновація та інформація.

Розділ 3. Сутність та класифікація інновацій

Через те, що інновації є складним та багатоаспектним явищем, існує багато різних розумінь цього поняття та визначень.

У перекладі з англійського innovation – це нововведення, новаторства, новація. Вперше поняття «інновація» було використано Й. Шумпетером, який трактував його як зміну з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, ринків, нових виробничих і транспортних засобів [25].

В таблиці 1 наведені найбільш відомі та розповсюджені визначення поняття «інновації», запропоновані зарубіжними дослідниками.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» під інноваціями розуміються новостворені і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери [3].

С. Мочерний, Я. Ларіна та ін. визначають інновацію як провадження нової техніки, технологій, організації виробництва і збуту товарів, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами [17].

С. Пастушенко пропонує під інноваціями розуміти кінцевий результат втілення новизни з метою зміни об'єкту управління та отримання економічного, соціального, науково-технологічного та екологічного ефекту [19].

Таблиця 1

Трактування поняття «інновації» зарубіжними дослідниками

Дослідник	Зміст визначення поняття «інновація»
Й. Шумпетер	Зміна з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, ринків, нових виробничих і транспортних засобів
Ф. Бетс	Новації і нововведення різного ступеня новизни і радіусу дії у вигляді продуктів, технологій, ринків, галузей господарств, сфер застосування
Т. Брайан	Процес, у якому інтелектуальний товар набуває економічного змісту
Д. Мессі	Процес, який містить такі види діяльності як дослідження, проектування, розробка та виробництва нового продукту, процесу
М. Додгсон	Наукова, технологічна, організаційна та фінансова діяльність, що призводить до комерційного введення нового або поліпшеного продукту або процесу чи обладнання
В. Хартман, В. Шток	Імпульс довгострокового економічного розвитку
П. Друкер	Основне джерело розвитку підприємництва
Х. Барнетт	Продукт взаємодії соціально-психологічних та організаційно-соціологічних факторів людини

Джерело: систематизовано авторами на основі [25; 29; 30; 39; 33; 36; 34; 27]

Інновації визначають як дію, як нову ідею, як зміну, як нововведення, як сукупність заходів, як об'єкт, як процес, як освоєння нової продукції, як результат.

Н. Краснокутська під інноваціями розуміє всі нововведення у виробничий, комерційній, фінансовій, маркетинговій, управлінській та інших сферах, будь-які зміни та удосконалення, що забезпечують суспільний прогрес, економію витрат, підвищення рівня ефективності рентабельності виробництва [12].

І. Тульпа, О. Сумець надають наступне визначення інноваціям-суспільно-технічний, економічний процес, що приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, шляхом використання ідей і винаходів [23].

Л. Федулова пропонує наступне визначення інновацій – це результат наукових досліджень та розробок, які спрямовані на поліпшення технічних, економічних, споживчих характеристик наявної продукції, процесів [24].

Т. Скрипко визначає інновації як процес розробки, впровадження, експлуатації виробничо-економічного та соціально-організаційного потенціалу [21].

В. Геєць, Ю. Бажал пропонують розуміти під інноваціями специфічний інформаційний продукт постіндустріальної економіки [11].

Проаналізувавши існуючі визначення інновацій, дослідники виділяють два підходи до визначення поняття «інновації»: динамічний та статичний. Динамічний підхід розглядає інновацію як процес змін. Статичний підхід розглядає інновацію як результат інноваційної діяльності.

Значну роль при дослідженні інновацій мають їх класифікації.

Вперше класифікацію інновацій здійснив Й. Шумпетер, який виокремив такі типи інновацій: новий продукт, новий метод виробництва, новий ринок збуту, нове джерело постачання сировини, нова організація [25].

На теперішній час науковцями розширено перелік ознак, за якими відбувається класифікація інновацій.

Найбільш поширеною і розповсюдженою серед наукової спільноти є наступна класифікація:

- за конкретними результатами процесу інновацій: патенти, винаходи, товарні знаки, нові методи управління організації виробництва;
- за ступенем радикальності та новизни: радикальні, комбінаторні, псевдоінновації;
- за предметним змістом: продуктові, технологічні, управлінські, маркетингові;
- за сферами діяльності: економічні, правові, екологічні, соціально-політичні, соціокультурні;
- за характером задоволення потреб: орієнтовані на наявні потреби, орієнтовані на формування нових потреб;
- за причиною виникнення: реактивні, стратегічні;
- за терміном розробки: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- за масштабом новизни: нові для підприємства чи установи, нові для галузі, нові для країни, світової новизни;
- за адресатом інновацій: для виробника, для споживача, для суспільних і державних інституцій тощо.

Ю. Буковецька пропонує класифікацію інновацій за наступними ознаками [9]:

- за сферою застосування: продуктові, процесні;
- за ступенем новизни: абсолютні, відносні, умовні, часткові;
- за варіантом організації: внутрішньокорпоративні, програмні, конкурсні;
- за рівнем розробки та поширення: державні, регіональні, галузеві, корпоративні, фірмові;

- за ступенем ризику: низькоризикові, середньоризикові, високо-ризикові;
- за темпом здійснення: швидкі, наростаючі, сповільнені, рівномірні, повільні, згасаючі;
- за характером зв'язку з науковим знанням: висхідні, низхідні;
- за ступенем радикальності: базові, покращувальні, мікроіновації, псевдоіновації;
- за сферою діяльності: економічні, екологічні, соціально-політичні, соціокультурні, правові тощо;
- за задоволенням потреб: орієнтовані на існуючі потреби, орієнтовані на формування нових потреб;
- за причиною виникнення: реактивні, стратегічні;
- за середовищем використання: внутрішні, зовнішні;
- за терміном розробки: короткострокові, середньострокові, довгострокові.

Класифікації, типи інновацій та кількість класифікаційних ознак значно відрізняються залежно від мети та предмету дослідження.

О. Янковська пропонує класифікацію інновацій для потреб менеджменту за такими ознаками [26]:

- за новизною: первинні, вторинні;
- за об'єктом управління: продуктові, процесні, людського капіталу;
- за цілями: стратегічні, поточні, оперативні;
- за джерелом фінансування: фінансуються за рахунок власних джерел, фінансуються за рахунок залучених джерел, зі змішаною формою фінансування;
- за видами ефекту: приносять економічний ефект, приносять соціальний ефект, приносять екологічний ефект, приносять інтегральний ефект;
- за організацією інноваційного процесу: внутрішньоорганізаційні, міжорганізаційні, проєктно-програмні, конкурсні.

Виконаний аналіз літературних джерел дозволив нам дійти висновку, що більшість науковців для виділення певних видів інновацій використовують такі ознаки як за ступенем новизни та за сферою застосування.

Висновки

Аналіз праць відомих вчених та практиків дозволив зробити висновок. Що формування концепції інформаційної економіки спрямоване на досягнення гармонійного та збалансованого розвитку суспільно-економічних відносин, шляхом оптимального використання інформації та інновацій.

На основі аналізу підходів визначення поняття «інформаційна економіка», «інформація» та «інформаційні ресурси» нами запропонована удосконалена концепція інформаційної економіки, яка охоплює такі складові як визначення ідеї інформаційної економіки; визначення мети формування інформаційної економіки; побудова орієнтиру на гармонізацію суспільно-економічних відносин, на збалансованість розвитку шляхом оптимального використання інформації та інновацій.

Перспективами наукових досліджень є розробка стратегії розвитку формування та регулювання інформаційної економіки.

Узагальнюючи результати проведених досліджень щодо визначення поняття «інформації» та її ролі, яку вона відіграє в формуванні інформаційної економіки, можна констатувати, що інформація за своєю суттю є загальнонауковим поняттям, оскільки всі економічні процеси, які відбуваються в економіці в теперішній час відбуваються під впливом інформації. В зв'язку з цим, особливе значення має дослідження проявів інформації в економічному житті країни. Таким чином, інформація є основою ефективності процесу функціонування та подальшого розвитку соціально-економічних систем.

Аналіз дослідженого матеріалу дозволяє зробити висновок, що поняття «інновації» та її класифікації за різними ознаками відіграє важливу роль не тільки для теорії інновацій, але й для ефективного впровадження інновацій для розвитку соціально-економічних систем в умовах інформаційної економіки. Тому можемо стверджувати, що узагальнення та систематизація класифікаційних ознак має значну й практичну значущість.

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України: № 435-IV редакція від 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
2. Про інформацію: Закон України № 2657-XII редакція від 20.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
3. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV редакція від 12.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
4. Про концепцію Національної програми інформатизації: Законі України № 75/98-ВР редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
5. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/koncept>.
6. Бажал Ю.М. Інформаційна економіка. Роль інформації у формуванні ринкової економіки : моногр. [Ю. М. Бажал ... та ін.] ; за заг. ред. І. Розпутенка ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів. Київ : К. І. С., 2004. С. 33–57. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149239191.pdf>.
7. Білопільський Н.Г. Енвіроніка – наука майбутнього розвитку людства. 3-тє вид., Перероб. та дод. Донецьк : НАН України. Ін-т економіки пром-сті, 2007. 436 с.

8. Близнюк Т.П. Теоретичні основи формування інформаційної економіки в Україні. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць; в 5 т. Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. Вип. 197, Т. I. С. 191–202.
9. Буковецька Ю.І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 17. № 1. С. 32–37. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_17\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_17(1)_7).
10. Закатнов М.В., Малежик М.П., Сергієнко В.П. Засоби і технології продукування навчальних інформаційних ресурсів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Збірник наукових праць*. № 8(15). Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. С. 29–35.
11. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
12. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. Київ : КНЕУ. 2003. с. 14.
13. Малик І.П. Тенденції розвитку інформаційної економіки в Україні. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Випуск 1 (14). 2013. С. 25–34.
14. Марутян Р. Інформаційні ресурси: нові підходи до визначення поняття. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ., 2009. Вип. 18. С. 93–104.
15. Маслов А. Теорія інформаційного суспільства як методологічна основа теорії інформаційної економіки. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2011. № 123 URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-informatsiynogosuspilstva-yak-metodologichna-osnova-teoriyiinformatsiynouyi-ekonomiki>.
16. Мельник, Л.Г. Інформаційна економіка [Текст]: навч. пос. / Л.Г. Мельник. Суми : Університетська книга, 2003. 288 с.
17. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А. Економічний енциклопедичний словник / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 616 с.
18. Ніколаєв Є.Б. Про предмет теорії інформаційної економіки. *Про проблеми формування нової економіки XXI століття*: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.. 23–24 грудня 2010 р.: в 6 т. Дніпропетровськ : Біла К.О., 2010. Т. 1. Національні стратегії розвитку в умовах глобалізації. 2010. С. 59–61.
19. Пастушенко М.А. Нові інноваційні форми регіонального розвитку. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 3. С. 332–338. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_3_52.
20. Плескач В.Л., Затонацька Т.Г. Електронна комерція : підручник Київ : Знання, 2007. 535 с.
21. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент. Підручник. Київ : Знання, 2011. 423 с.
22. Спірін О.М., Іванова С.М., Яцишин А.В. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень: словник-довідник. Вид. 2-е, виправлене та доповнене. Київ : ЦП Компринт, 2019. 76 с.
23. Тульпа І.А., Сумець О.М. Інноваційна стратегія: [навч. посіб.]. Харків : Студцентр. 2005.
24. Федулова Л.І. Інноваційна економіка [Текст] : підручник. Київ : Либідь, 2006. 480 с.
25. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку [Текст] : дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Йозеф Шумпетер ; пер. з англ. В. Старка ; наук. ред. Ю.М. Бажал. Київ: Києво-Могилянська академія, 2011. 242 с.

26. Янковська О.І. Класифікація інновацій для потреб менеджменту. *Економіка. Управління. Інновації* : зб. наук. праць. 2008. № 2. С. 162–169.
27. Barnett H. G. Innovation: The Basis of Cultural Change Posted: 1953
28. Bell D. The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. N.Y.: Basic Books, 1973, ISBN 0-465-01281-7.
29. Betz, F. Managing Technology: Competing Through New Ventures, Innovation, and Corporate Research [Text]. Englewood Cliffs. N. J. : Prentice Hall, 1987.
30. Brian C. Twiss. Managing Technological Innovation. Pitman, 1992. 309 p. ISBN 0273037951, 9780273037958.
31. Cambridge Business English Dictionary © Cambridge University Press). URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
32. Castells M. The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. II. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell (1997) (second edition, 2004). 608 p.
33. Dodgson M., Gann D. and Salter A., The Management of Technological Innovation: Strategy and Practice. Oxford University Press, 2008. 53 p.
34. Drucker P. F. Innovation and Entrepreneurship. Harper Business; Reprint edition. 2006. 288 p.
35. Frank H. Knight Risk, Uncertainty and Profit, London School of Economics, 1921; Kelley, 1957; Harper, 1965.
36. Hartman V.D., Shtok V.G. Critical analysis of bourgeois theories and practices of industrial research and development management. 1979. 470 p.
37. Information Economy Report (Series). United nations conference on trade and development. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Publications/InformationEconomyReportSeries.aspx/>
38. Machlup F. The Problem of Verification in Economics. Southern Economic Journal, Vol. 22, No. 1 (Jul., 1955), pp. 1–21.
39. Massey D., Quintas P., Wield D. High-Tech fantasies: Science parks in society, science and space. London: Routledge, 1992, chapter three.
40. Norbert Wiener. Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine, Paris – Cambridge, Mass., 1948. 194 p.
41. Paul Th. Heyne Limitations of the Economic Way of Thinking. Religion & Liberty. Volume 8, Number 4.
42. Sakaya T. The Knowledge-Value Revolution, or, A History of the Future. Kodansha International Ltd; Reprint edition. 1992. 379 p.
43. Shannon C.E. A Mathematical Theory of Communication. Bell System Technical Journal, Vol. 27, pp. 379–423, 623–656, July, 11 October, 1948.
44. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. N.Y.-L., Doubleday / Currency, 1997. Copyright – T.A. Stewart 1997.
45. Verkhoglyadova N., Kononova I. Information security as a component of economic security. International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime: Collective monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal – Chernihiv: REICST, 2022. P. 382–396.

References:

1. Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy. no. 435-IV, October 10, 2022 [Civil Code of Ukraine: No. 435-IV edition dated 10.10.2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (accessed 10.12.2022).

2. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy no. 2657-XII, November 20, 2022 [About information: Law of Ukraine No. 2657-XII edition dated November 20, 2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (accessed 10.12.2022).
3. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy no.40-IV, April 12, 2022 [On innovative activity: Law of Ukraine No. 40-IV edition dated 04/12/2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed 10.12.2022).
4. Pro kontseptsiiu Natsionalnoi prohramy informatyzatsii: Zakoni Ukrainy no. 75/98-VR, January 01, 2022 [On the concept of the National Informatization Program: Law of Ukraine No. 75/98-BP edition of 01.01.2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 10.12.2022).
5. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk [Academic explanatory dictionary]. Available at: <http://sum.in.ua/s/koncept/>
6. Bazhal Yu.M. (2004) Informatsiina ekonomika [Information economy]. Rol informatsii u formuvanni rynkovoï ekonomiky [The role of information in the formation of a market economy]. Kyiv, pp. 33–57. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/149239191.pdf>.
7. Bilopil'skyi N.H. (2007) Environika – nauka maibutnoho rozvytku liudstva [Environics is the science of the future development of mankind]. Donetsk: NAN Ukrainy. In-t ekonomiky prom-sti. (in Ukrainian)
8. Blyzniuk T.P. (2004) Teoretychni osnovy formuvannia informatsiinoï ekonomiky v Ukraini [Theoretical foundations of information economy formation in Ukraine]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 197, no.1, pp. 191-202.
9. Bukovetska Yu.I. (2014) Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti ta klasyfikatsii innovatsii [Modern approaches to defining the essence and classification of innovations]. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis] (electronic journal), vol. 17, no. 1, pp. 32–37. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_17\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_17(1)_7).
10. Zakatnov M.V., Malezhyk M.P., Serhiienko V.P. (2010) Zasoby i tekhnolohii produkuvannia navchalnykh informatsiinykh resursiv [Means and technologies of production of educational information resources]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia № 2. Kompiuterno-orientovani systemy navchannia*, no. 8(15), pp. 29–35.
11. Innovatsiina Ukraina 2020 : natsionalna dopovid [Innovative Ukraine 2020: national report]. NAN Ukrainy. Kyiv, 2015, 336 p.
12. Krasnokutska N.V. (2003) Innovatsiinyi menedzhment [Innovation management]. Kyiv: KNEU (in Ukrainian)
13. Malyk I.P. (2013) Tendentsii rozvytku informatsiinoï ekonomiky v Ukraini [Trends in the development of the information economy in Ukraine]. *Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, vol. 1 (14), pp. 25–34.
14. Marutian R. (2009) Informatsiini resursy: novi pidkhody do vyznachennia poniattia [Information resources: new approaches to defining the concept]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*, vol. 18, pp. 93–104.
15. Maslov A. (2011) Teoriia informatsiinoho suspilstva yak metodolohichna osnova teorii informatsiinoï ekonomiky [The theory of information society as a methodological basis of the theory of information economy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriiia: Ekonomika* (electronic journal), no. 123. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-informatsiynogosuspilstva-yak-metodologichna-osnova-teoriyiinformatsiynoyi-ekonomiki>.
16. Melnyk L.H. (2003) Informatsiina ekonomika [Information economy]. Sumy: Universytetska knyha. (in Ukrainian)

17. Mochernyi S.V., Larina Ya.S., Ustenko O.A. (2005) *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Economic encyclopedic dictionary] (eds. S.V. Mochernyi). Lviv: Svit. (in Ukrainian)
18. Nikolaiev Ye.B. (2010) Pro predmet teorii informatsiinoi ekonomiky [About the subject of the theory of information economy]. Proceedings of the Pro problemy formuvannia novoi ekonomiky XXI stolittia (Ukraine, Dnipro, December 23–24, 2010) (eds. Bila K.O.), Dnipro: Pro problemy formuvannia novoi ekonomiky XXI stolittia, vol. 1, pp. 59–61.
19. Pastushenko M. A. (2011) Novi innovatsiini formy rehionalnoho rozvytku [New innovative forms of regional development]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia* (electronic journal), vol. 3, pp. 332–338. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_3_52.
20. Pleskach V.L., Zatonatska T.H. (2007) *Elektronna komertsia* [Electronic commerce]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
21. Skrypko T.O. (2011) *Innovatsiinyi menedzhment* [Innovation management]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
22. Spirin O.M., Ivanova S.M., Yatsyshyn A.V. (2019) *Vykorystannia elektronnykh vidkrytykh system dlia informatsiino-analitychnoi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen* [Use of electronic open systems for information and analytical support of pedagogical research]. Kyiv: TsP Kompyrnt. (in Ukrainian)
23. Tulpa I.A., Sumets O.M. (2005) *Innovatsiina stratehiia* [Innovative strategy]. Kharkiv : Studtsentr. (in Ukrainian)
24. Fedulova L.I. (2006) *Innovatsiina ekonomika* [Innovative economy]. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian)
25. Shumpeter Y.A. (2011) *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsootka ta ekonomichnoho tsyклу* [The theory of economic development: a study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia. (in Ukrainian)
26. Iankovska O.I. (2008) *Klasyfikatsiia innovatsii dlia potreb menedzhmentu* [Classification of innovations for management needs]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, no. 2, pp. 162–169.
27. Barnett H.G. (1953) *Innovation: The Basis of Cultural Change* Posted.
28. Bell D. (1973) *The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting*. N.Y.: Basic Books (in English)
29. Betz F. (1987) *Managing Technology: Competing Through New Ventures, Innovation, and Corporate Research*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall (In English)
30. Brian C. Twiss (1992) *Managing Technological Innovation*. Pitman (in English)
31. Cambridge Business English Dictionary (Elektronnyi resurs). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org> (accessed 10.12.2022).
32. Castells M. (1997) *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. II*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.
33. Dodgson M., Gann D. and Salter A. (2008) *The Management of Technological Innovation: Strategy and Practice*. Oxford University Press. (in English)
34. Drucker P.F. (2008) *Innovation and Entrepreneurship*. Harper Business; Reprint edition. (in English)
35. Frank H. (1965) *Knight Risk, Uncertainty and Profit*, London School of Economics, 1921; Kelley, 1957; Harper, 1965. (in English)
36. Hartman V.D., Shtok V.G. (1979) *Critical analysis of bourgeois theories and practices of industrial research and development management*. (in English)

37. United nations conference on trade and development. Information Economy Report (elektronnyi resurs). Available at: <https://unctad.org/en/Pages/Publications/InformationEconomyReportSeries.aspx> (accessed 10.12.2022).
38. Machlup F.(1955) The Problem of Verification in Economics. Southern Economic Journal, Vol. 22, No. 1, pp. 1–21.
39. Massey D., Quintas P., Wield D. (1992) High-Tech fantasies: Science parks in society, science and space. London: Routledge. (in English)
40. Norbert Wiener (1948) Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine, Paris – Cambridge, Mass. (in English)
41. Paul Th. Heyne Limitations of the Economic Way of Thinking. Religion & Liberty. Vol. 8, No. 4.
42. Sakaya T. (1992) The Knowledge-Value Revolution, or, A History of the Future. Kodansha International Ltd; Reprint edition. (in English)
43. Shannon C.E. A (1948) Mathematical Theory of Communication. Bell System Technical Journal, vol. 27, pp. 379–423, 623–656.
44. Stewart T.A. (1997) Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. N.Y.-L., Doubleday / Currency. (in English).
45. Verkhoglyadova N., Kononova I. (2022) Information security as a component of economic security. International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime (edited by D. Nascimento, G. Starchenko). University of Coimbra, Portugal – Chernihiv: REICST, pp. 382–396.